

törvényt, amelyet azon az alapon alkotott. Ez tilalomfa, ezt a tilalomfát én a magam részéről respektálom, azon túlmenni nem akarok, és azt hiszem, a magyar törvényhozás sem mehet azon túl.

Ajánlom a törvényjavaslat elfogadását. (*Élénk helyeslés.*)

67

1903 febr. 22

Mikszáth Kálmán programadó vezércikke a magyarok és a „nemzetiségek” közötti békéről és egyéb társadalmi kérdésekről a „Fogarás és Vidéke” indulásakor¹

Egy vidék lap nélkül ugyszólván olyan, mint a néma, aki nem tud fájdalmanak, örömeinek, bajainak hangot adni; pedig a legnagyobb orvos is, mikor a bajt gyógyítja, magától a betegtől is akarja hallani, hol fáj, mije fáj, s csak ezután meri megállapítani a diagnózist. Ez okból örömmel üdvözlöm az új lapot, mely — reményem — hű tükre lesz az ottani társadalomnak. Azon, ban hátránya is van a dolognak, mert a szegény ember könnyebben viseli el a szegénységét, ha folytonosan nem látja a tükörből a szakadozott ruháit és a saját bozontos, elkeseredett arcát.

Egy lapra kétségen kívül nehéz, de szép feladat vár Fogarason, ha helyes eszközöket használ és nemes célokat tűz ki s azokat komoly mérséklettel szolgálja; ha eleveníti a társadalmat, fölpszikálja a szunnyadó erőket s tevékenységre ösztökéli; ha feltárja a létező bajokat — de ha nem csinál újakat hozzájuk ő maga is, ami a vidéki lapokkal gyakran megtörténik, hogy föl-zavarják a jótékony békét, kivált ahol több nemzetiség van.

Ami a közbajokat illeti, azokra kétségtelenül az az axióma áll, hogy amely bajokat könnyű felismerni, azokat nehéz gyógyítani, — amelyeket ellenben nehéz felismerni, azokat könnyű orvosolni. Így például Fogarás megye legnagyobb baját, a szegénységet könnyű felismerni, minélfogva gyógyítása a legnagyobb nehézségekbe ütközik; még szinte a fantáziát is igénybe kellene venni ehhez a kúrához. Szükséges lenne elsősorban az Olt szabályozása. Nagy tőkék, ipari vállalatok, gyárak kellenének e vidékre, hogy a munkáskéz és a föld termékeinek becse emelkedjék s a nagyobb jólét forrása legyen. De hát honnan jönnének ezek a tőkék, ezek a gyárak? Az Aladdin csodalámpájának szellemei már beszüntették fürge szolgálatkészségüket.

Azért hát a helyi sajtónak nem az ilyen könnyen fölismerhető, sőt el sem titkolható bajok feltárása a feladata (mert a köhögést és a szegénységet úgyis mindenki észreveszi). Ezen az utóbbin segíteni csak szerencsés véletlenek képesek, vagy csodák. Hanem a nehezen fölismerhető bajok megfigyelésével okozhat nagy hasznot, mert ezeken a jóakarát könnyen segíthet. Ami pedig megvan Fogarással szemben úgy a kormánykörökben, mint a magyar parlament és társadalom egyéb rétegeiben is.

Ez a jóakarát a mi kincses földünk, ezt kell okosan fölhasználni, de nem kimeríteni, sőt kímélni, öregbíteni az irántunk való rokonszenvet. Ennek pedig az az útja, hogy *nem másoktól kell mindent várni*, hanem mozogjon maga a megye, illetve a község is, és tudjon áldozni azon eszközök megteremtésére, melyek a fokozatos emelkedés forrásai.

A szellemi és anyagi emelkedésnek pedig a legfőbb három követelménye:

Az egyik a béke a magyarok és a nemzetiségek közt, melyet a megye most élő faktorai dicséretes mérséklettel és önmegtadással létrehozta.

¹ A közlemény címe és lelőhelye: Fogarás jelene és jövője. (Levél a szerkesztőhöz.) Fogarás és Vidéke 1903. febr. 22; 1. sz.

A másik: a közélet tisztasága, melyre nagy energiával törekedni kell. Mert csak tiszta és friss levegőben van igazi fejlődés.

A harmadik: a társadalom összműködése. Sok széthúzó ember nagy gyengeség; kevés egy célra tartó ember is nagy erő velök szemben. Hát még a sok egy célra tartó ember!

E három irányban legyen résen az új lap, ha missziót akar betölteni; ne nyúljon hozzá a békéhez zavaró tollal, ébresztgesse a társadalmat, és ügyeljen a közélet tisztaságára, de sohase a személyeket nézze, hanem a dolgokat. A spanyol kardokon olvastam a következő feliratot: „Ok nélkül ki ne ránts, becsülettel tégy a hüvelybe.” Bár minden hírlapíró rávésetné a tollára: „Ok nélkül be ne márts a tintába és becsülettel tégy vissza asztalodra, mint olyat, aki az igazságot szolgáltam.”

Annnyival is inkább vár nagy és nemes feladat Fogaras új organumára, méft tény, hogy Fogaras megye helyzete kényesebb, mint általában némely más megyéé. Hiszen némely megyék azt is gondolhatják, amit a Mátyás király restjei: „Ha kellünk az országnak, hát legyen ránk gondja, s ha az ország virulni fog, mi is fölpezdülünk.” Ámbár ez is csak önáltató frázis, mert a szív egészségesen lüktethet s az egyes testtagok ennek dacára sorvadhatnak. De ha megállna is ez az okoskodás egyebütt, Fogaras primipilusainak nem lehet a szívük teljesen aggodalommentes a jövőre nézve, s kötelességük preventive dolgozni bizonyos esélyek bekövetkezésének meggátlására.

Semmi titok se lehet abban, hogy a közigazgatás megoldandó nagy feladatainak sorrendjében a meggyerendezés kérdése is bennfoglaltatik, s ahhoz se kell prófétaí tehettség, hogy egy pár erdélyi megye e szabályozások és kikerekítések kapcsán el fog tűnni örökre. Isten mentsen meg attól, hogy Fogaras ezek közt legyen. De ha komolyan szeretjük fészünköt, lehetetlen, hogy a Damoklesz-kard gondolata ne nyugtalanítson.

Könnyelműségre mutatna, ha ez a nyugtalanítás nem jelentkeznék. Az okos politika: a bajok előre vetődő árnyékát meglátni s kitérni előlük. Hiszen még ki lehet kerülni.

Lehet, hogy az idő még messze van; lehet az is, hogy már közel van; talán még én leszek akkor a vármegye egyik képviselője, talán más, nálamnál erősebb ember — de az bizonyos, hogy nagy előrelátási hiány volna azzal a Pató Pál-féle filozófiával várni be azt, hogy „isten majd felmegy egy kéro deputáció annak idején a belügyminiszterhez és majd közbevetik magukat a képviselőink.

Nem emberekre, nem protekciókra, nem jóakaratokra (ezek mind csak hajszálak) kell fölépíteni a jövődőt, hanem bástyákra, intéciókra. S itt főleg Fogaras városának jut nagy szerep. Fogarast, a vármegye szívet, kell fölsegiteni, fölemelni, fölvirágoztatni utánjárással, áldozatokkal, ernyedetlen munkával, téglát téglára rakni, morzsát morzsához tenni, míg végre olyan megyei empórium lesz, hogy egész természetes úton is egy nagy területnek a gyúpontja, amelyből messze kiszármazik a vérkeringés.

Mert ha aztán mindazok a vármegyék, amelyek a kerekítés vagy a földarabolás esélyeiben dolgoznak, meg fognak jelenni deputációkkal és képviselőikkel a miniszteri audienciákon, ahol a megyék új mappája készül: a sok pro és contra érv mind pusztá szószátyársággá válik a nagy versenyben — hanem dönteni fog a városok ereje.

Merem mondani, hogy Fogaras városa jó úton van célja felé, de még a haladás elején. Tovább kell menni a megkezdett úton. Nagy dolgokat persze nem lehet kivinni (egyetemet, kir. táblát nem kívánhat), de a kis dolgokat kell megcsinálni, amiket lehet — azok majd maguktól odahúzzák a nagy dolgokat.

Lehetővé kell tenni, hogy a pénzügyi igazgatóság minél előbb odajöjjon; ki kell építeni áldozatokkal a felek-fogarasi vasútvonalat. Különös súlyt tudnék fektetni egy kis kulturális haladásra is; egy városi könyvtárt kellene szerezni, egy nyári színikört építeni, hogy a lélek is megtalálja a maga táplálékát Fogarason.

Jól tudom én azt, hogy századok mulasztását rövid idő alatt pótolni alig lehet; azt is tudom, hogy egy generáció nem bír meg annyi terhet, és hogy a haladás mindenütt nemzedékek műve.

De másfelől érzem a kötelességet nyíltan megmondani, hogy egy kis erőfeszítés soha se lehetne olyan gyümölcsöző, mint éppen most. Mert ránk nézve az első főtörekvés az, hogy *egyáltalában megéljünk*.

Az aztán csak a mellékkérdés, hogy *jól megéljünk*.

Mikszáth Kálmán

68

Iratok a „Délvidéki Földművelők Gazdasági Egyesülete („Bauernverein”) szegedi nevelőintézete és az egyesület nemzetiségi jellegű tevékenysége tárgyában¹

A

1903 febr. 28

Széll Kálmán miniszterelnök átírata Wlassics Gyula vallás- és közoktatásügyi miniszterhez a „Bauernverein” (Délvidéki Földművelők Gazdasági Egyesülete) szegedi nevelőintézetének irányzata ügyében²

VKM eln. 1904: 1573 (903/1903)

Magyar királyi miniszterelnök

245
M.E. I.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Megnyugvással értesültem Nagyméltóságod múlt évi december hó 11-én 4233. sz. a. kelt becses átiratából arról, hogy a „Délvidéki Földművelők Gazdasági Egyesülete” által Szegeden fenntartott fiúnevelő-intézet hazafiassága ellen felhozott vádak alaptalanok.

Midőn fenti becses átiratával rendelkezésemre bocsátott mellékleteket, köszönetem nyilvánítása mellett — visszazárom, egyúttal felkérem Nagyméltóságodat, méltóztassék ezen intézet működését a jövőben is különös figyelmére méltatni, mert az olyan internátusok, ahol tömegesebben neveltetnek idegen ajkú gyermekek, könnyen ki vannak téve annak a veszélynek, hogy hazafias magatartásukban előnytelen változás álljon be.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapest, 1903. évi február hó 28-án

Széll s. k.

¹ Az ügy előzményeire von. l. az iratokhoz mellékelve Széll miniszterelnök Wlassics vallás- és közoktatásügyi miniszterhez intézett, 1902 szept. 6-i átiratát és Kállay Albert szegedi főispán 1902 nov. 26-i jelentését Wlassicshoz. Előbbiben a temesvári posta és távirda főigazgatója jelentése alapján Széll közli, hogy az intézetet Frecot, Blaskovics Ferenc országgyűlési képviselő és Kraushaar, a Bauernverein titkára, mindhárom az egyesület ügyintézői, alapították, és Blaskovics az intézettel kapcsolatban kijelentette: „ebben a konviktusban” nem magyarosítanak: . . . = magyarul csak tanítanak.” Kállay szegedi főispán említett jelentése részletesen foglalkozik az intézet működésével, és megállapítja: „a konviktusi növendékek nevelésének iránya ellen a szóban levő érdekek [é. magyarosodás] szempontjából, semminemű észrevétel nem tehető.” (VKM eln. 1904: 1573 (3369/902 és 4233/902.)

² A közölt irat 1956 őszén a VKM levéltári anyagának kiegészékor elpusztult.